

økonomiske virksomhed er en nyskabelse (. . .) Den har samfundsansvar – har påtaget sig at være ansvarlig for den samfundsøkonomiske udvikling, den lokaløkonomiske vækst, det økologiske kredsløb, og så videre, og gør det – ikke fordi den generelt har fået amnesti eller er omringet af love og regler, aftaler og ordrer – men fordi dens egen overlevelse, dens egen udvikling og konkurrencesituation er afhængig af samfundsøkonomisk balance, af lokalområdets vækst, af naturens bæredygtighed« (side 105-106).

Tilblivelsen af denne virksomhedstype forklares ved 5 hovedfaktorer: 1) omorganisering af velfærdsstaten (privatisering, udlægning af statslige velfærdsopgaver); 2) offentlige reguleringsopgaver er decentraliseret til virksomhedeniveau; 3) overenskomstsystemet decentralisering; 4) forskydninger i politisk ideologi bl.a. gennem uddannelsessystemet, som orienterer individet »mod det private, mod markedet og mod virksomheden i stedet for som før, mod dannelse, demokrati, nation og samfund« (s 108); 5) erhvervspolitikens privatisering og de store pensionskassers og investeringsforeningers kapitalanbringelser i erhvervsvirksomheder. Dette ændrer også ved kontrollen over den moderne/forhandlingsøkonomiske virksomhed. Kontrollen eller magten over virksomheden institutionaliseres og ejendomsretten ændrer karakter: »De kollektive kapital ejere samler sig i finansielle koalitioner og indgår som sådanne i erhvervspolitiske programmer og initiativer med forskere og kommuner, fagbevægelse og arbejdsgivere. Kontrollen over en virksomhed varetages ved forhandling mellem mange interessenter – i et spil mellem virksomhedens ejere og ledelse og virksomhedens institutionelle omgivelser. På denne måde går ejendomsrettens simple enhed – enheden mellem retten til at råde og kontrollen over brugen – delvis tabt« (s. 112).

Tilbage står et meget komplekst magtforhold, forudsat analysen holder. Dikotomien i det klassiske kapitalistiske demokrati mellem de demokratiske principper for tildeling af politisk magt (inkl. de heraf afledte magtinstitutioner: udøvende og dømmende magt, idet det er den politiske magt, der kontrollerer den udøvende magt og fastlægger lovgrundlaget for den dømmende magt) på den ene side og den økonomiske magt defineret i forhold til magten over kapitalen (ejerskab/kontrol) på den anden side, opløses af institutionalisternes

magtdiffusionsmodel i et væld af samvirkende magtbærende enheder, hvis lokalisering og relative styrke vanskeligt lader sig fastslå og ikke lader sig let kontrollere demokratisk, når først den politiske magt er decentraliseret. At nogen får magt betyder, at andre må afgive magt. I den institutionelle model mister eller afgiver de demokratisk valgte politikere magt, og det samme kan siges om de traditionelle kapital ejere, i bedste fald må de dele den med andre. Den traditionelle analyse af økonomisk magt gennem kapitalejerskab og kapitalkontrol mister gennem institutionalisternes teoretiske kunstgreb en del af sin udsagnskraft, hvis modellen kan sandsynliggøres empirisk.

I serien »Roligheds hæfte« udkom i 1987 hæfte nr. 1 med tre foredrag samlet under titlen: »Kapitaldannelse og indflydelse i dansk erhvervsliv« med bidrag af bestyrelsesformand m.v. Holger Lavesen, fabrikant Peter Heering Jr. og industriminister Nils Wilhjelm. Emnet var først og fremmest begrænsningerne i de institutionelle, herunder pensionskassernes, investeringer i erhvervslivet. Til trods for det forsigtige ordvalg fremgår det tydeligt af industriministerens indlæg, at han gerne ser en lempelse i begrænsningerne i de institutionelle kapital ejeres investeringsloft, og han begrundet det med, at det vil kunne medvirke til opfyldelsen af regeringens erhvervspolitiske målsætning om at »give bl.a. den industripolitiske sektor en langt stærkere placering i samfundsøkonomien (. . .) Hvordan skal disse investeringer så komme? (. . .) Vi kan ikke klare vores ambitiøse mål om en tilstrækkeligt hurtig udvikling af den danske erhvervssektor, medmindre vi samtidig får en øget erhvervsaktiv anvendelse af den kapitaldannelse, der finder sted andre steder i samfundet (. . .) Hvordan sker så kapitaldannelsen i dagens Danmark? Ja, den sker jo også gennem opsparing« (side 40-41). Wilhjelm mener ligeledes, at erfaringerne med de amerikanske og tyske pensionskassers langt lempeligere investeringsregler ikke er afskrækkende og ikke bekræfter frygten for forflygtigelse af ledelsesansvar i virksomhederne ved de institutionelle kapitalers erhvervsinvesteringer.

Et omdrejningspunkt ved »forhandlingsøkonomien«, den institutionelle økonomi, er selve forhandlingsprocessen og påvirkningskæderne frem til den egentlige beslutningstagen. Denne proces er kun sparsomt belyst i dansk forskning og oftest kun i form af cases.